

הוא נראה כמותר על הפרודורים, המבואות והחי צרות, כדי להתכנס לבית-היצור מתוך בדידות. הוא נראה כאדם, שנחר לו מרעית את גורל הממדי תים עצמם באהלן של שירה והגות. יש אשר נש' תומם על גבורת הנפש האת, על שנות-המסע הרצופות, להתפשט מכל נוסח ספרותי משחרר ולהעמיד לנפשו עיקרים חמורים וקבועים של יצירה לשמה מעין כתיבה מתוך שפתיים חשוד קות, ומאמצים אלה מתוך סגפנות חברותית וספי רותית, פרישה מן הכלל, אמנם עשו פרי ישווה להם.

נתן זך ב'1963:

כמרבית משורריה החשובים האחרים של השי רה העברית החדשה — למעשה, כמעט עד ימינו אלה — אי אפשר לשבח גם את שירתו במחלקות המקובלות של "קלאסיקה" ו"רומאנטיקה" וכו'.

ישראל כהן ב'1937:

שטיינברג אינו נמנה על שום אסכולה בספרות העברית. הוא אסכולה בפני עצמו. זה שנים שהוא מופרש ומובדל מדרך-המלך של השירה העברית ומהלך יחיד.

נתן זך ב'1963:

באופנה החדשה, ששמה את הרגש על ניגוד ניתנה, "המשוחררת" של לשון קולחת וחוגגת ועל צבעוניות שכורה של עולם שארמאנטי ומתקתק מעט של פונדקיות ועובייאורה, חזקה על שטיינברג האיטי והכבד, — — — שצבעיו הם שטרייט, פ. לחובר, יעקב פיכמן, ישורון קשת וישראל כהן המוכיחות, שהם ידעו על קיומו של יעקב שטיינברג ואף לא כיסו ידיעה זו מן הציבור. אין, אפוא, לפנינו גילוי ברומה ל"מגילות

ישראל כהן ב'1934:

מזעים מאוד הסופרים העבריים המקוריים כ" משה, שיש בו כדי להרתיע אותנו מן השיגרה — — — ככלל וזלה היא אותה אהבה ויחף-מלכותי אה חובה לעצמה לדקלם תשבחותיו ו"חן-מלכותי של העצם האהוב. יש בזה מתקנות, הנהפכת כפי הטועם למרירות-לענה.

נתן זך ב'1963:

כאן נמצאה לו עזרתה של רוח ביקורתית קור דרת, שהגיעה כבר לירי ביטוי ראשון בסאטירות של ימי הנעורים, המבשלות כעת אותה ליריקה הגותית של הבגרות.

ישראל כהן ב'1937:

יש כעס, מרי, נזיפה וקטגוריה בדבריו. שורה של תוכחה בדברי שטיינברג מחלחלת וצורבת. — — — כי שירתו והגותו נולדו תאומים והן חוברו יחדיו.

לא הבאנו כאן אלא מדברי סופרים מעטים; על שטיינברג כתבו בשעתו: רב סוף, וויסלובסקי, למי דן, בס, ליכטנבוים, ריכטוב, גורן, בנשלום ורבים אחרים.

מכל אלה יחזה הקורא, שלא זו בלבד, שלא טחו עיני הרור מראות את שטיינברג, ואזינו לא אטמו משמעו את צלילי שירתו. אלא אף זה דברי העריכה, שוך משמיעם כחידוש גמור, כבר השמיר עם קודמיו. מוכן, שהסגנון והניסוח שונים פה ושם, אך הכוונה והתוכן נהים. ובכך אינו רוצה, חלילה לקפח את זכותו של נתן זך לחשוף (לא לגלות) את ערך שירתו של שטיינברג לפני הרור הצעיר. יש לו תפיסה משלו וכלים משלו וקנה-מידה משלו, ויבורך על מעשה חינוכי זה. אך סמי מכאן — גילוי שטיינברג תוך טפילת אשמה על בני דורו. ולוואי, שיצליח לעשות נפשות לשירת שטיינברג ולרשימותיו. שכן שירה טובה היא ת"מ ענין למעטם. גם שירת שטיינברג היתה, הווה ותהיה נחלתם של יחידים, אינדיבידואלים יים בדברי אשר ברש בענין זה:

שטיינברג אינו סופר לרבים. שטיינברג העיקר רי הוא סופר למשפחה קטנה. מסופקני, אם גם עתה יצליחו מגיליו שמו להוציא לרשות הרבים, אבל הפסדו יוצא בשכרו. אם אין יצירתו החשובה עשויה להשיג את תהילת הרבים, נפש ניחנה כסגולה היקרה להנחיל את תמצית נפש מחברה לדורות דרך צינורות סמויים מן העין. מי כמוהו ידע, כי הערצת הרבים תלויה בכמה דברים, שכי טילתם גורמת בטילה גם לה. אין הפכפך קהול הגדול. לא כן המשפחה הקטנה, הצפופה, הנוטעת את צמח האהבה והידיעה האמיתית מרור לדור ומשקה אותו ברכים נעלמות אך בטחות.

דבר, מוסף לספרות ואמנות, 18.10.63

שלמה גרודזנסקי

הערת של מסתפק במועט

זה עתה יצאלור ב.ספריית דבר-לעם" מבי חר שיריו ורשימותיו של יעקב שטיינברג, בבחי רתו של נתן זך ובצירוף הקדמה מקיפה שלו.

לקט זה ודאי שיש בו משהו מפתיע במקצת. "ספריית דבר לעם" היא אוסף של ספרי-מפת מן הספרות העברית. המיועדים ברובם לבתי-ה ספר; אולם יעקב שטיינברג אינו נמנה עם סופרי- המופת המקובלים בדרך כלל. עורכיהם של סופי ריימופת (במיוחד לגוער) הם אצלנו בני-דורם מורים מקצועיים, או אנונימיים; עורכו של סופר מופת בלתי-מקובל זה הוא משורר ומבקר צעיר מן הקרויים, "מודרניסטיים" ואף מן המסוכנים ש בהם (ניהיליסט, לא-מוכן, וכו'). ואם לא די בזה כדי להפתיענו, קושר סופר צעיר וניהיליסטי זה כתרם למשורר, ששכמעט היה מכני דורו של ביא" ליק — כשרים ולא זכה להם לא בחייו ולא במותו. הרי זה באמת זכור להם ואמנם, מייד יצאו שני מבקרי-ספרות שמקצועם בכך, משומרי חר מותיה של הספרות העברית בדורנו, לציין מאר רע זה — ישראל כהן בדבר וב"י מיכלי בהפועל הצעיר (שבכריכת ישראל כהן — ג"ו)... הצטרף להם המשורר יחיאל מר, במאמר במשא, בו עמד לא רק על מה שעשה נתן זך ליעקב שטיינברג, אלא גם על מה שעשה לברנר (במאמר שפירסם באמרת, אוגוסט-ספטמבר 1962).

ב"י מיכלי, ישראל כהן ויחיאל מר תפסו את נתן זך כמעשה אונאה ממש. זך מתימר שגילה את יעקב שטיינברג; סמוך להופעתו של המיחחר הוא גם פירסם בדבר מאמר שכותרתו "החובה לגלות"... והינה, לא היה ולא נברא. ישראל כהן גם מביא חומר ראיות מפורט כדי להוכיח את יומרתו של נתן זך — ציטטות מאשר כרש, שלום שטרייט, פ. לחובר, יעקב פיכמן, ישורון קשת וישראל כהן המוכיחות, שהם ידעו על קיומו של יעקב שטיינברג ואף לא כיסו ידיעה זו מן הציבור. אין, אפוא, לפנינו גילוי ברומה ל"מגילות

רחל (בלובשטיין)

הגנוחות", אלא דירבי סיפרות גלויים לכל. ונתן זך הוא ארכיאולוג לא-מוסמך. דומני שיש בזה עניין החורג מן העניין כשהוא לעצמו.

אולם אתחיל בכמה מלים לעצם העניין. המלה גילוי כמה הוראת וגונו הוראת לה, כמוכן. אם נתן זך בא לעודדנו ל"חובה לגלות" ומתוך דיון אקב שטיינברג מעלה הוא גם את דוד פוגל, חיים לנסקי, יהודה קרני, אסתר ראב, מרדכי טמקין, חלל, "ואחרים החיים עימנו עדיין" — ודאי שאין הוא ראמי תמים עד כדי כך, שהוא מרמה לו, שכבר אין בספרותנו ביבליוגרפים, מבקרי-ספרות ואולי אף קוראים המסוגלים לת" פוש אותו בקלקלתו. שורר, אילו רצה להרהים ממש את הביבליוגרפים ומבקרי-הספרות, יכול היו: לגלות את אחד ממשוררי תקופת ההשכלה, שיש יסוד לחשוש, מי יודע אולי ב"י מיכלי או ישראל כהן כבר (צ"ל: לא) שמעו את שמעו. והינה הוא מונה ברשימת המשוררים שיש לגלוי תם אף את... רחל: באמת, מה יש לגלות בה, שלא גילו בה אף גילאי 1924 כ"גוער העובר? נראה, אפוא, שכונותו היא לגילויים מסוג מיוחד: לא את המשוררים האלה יש לגלות אלא משהו בהם. נחזור, אם כן, ליעקב שטיינברג. ודאי, ודאי, כבר גילו אותו יפה-יפה, אך אם נעניין באוסף הצי- טטות שהביא ישראל כהן, יתגלו לנו כמה פרטים פיקאנטיים. למשל, כמעט כל הציטטות הן משי- פות השלושים, וכמה מהן הם דיבריי-הספד שנאמ" רו סמוך למותו של המשורר. יעקב שטיינברג נפטר לפני ששיעשרה שנה, והינה ישראל כהן אינו מביא כמעט שורה אחת ממה שנכתב מאז על יעקב שטיינברג. "המגולה" הואיל וזה אינו מקרה — אמנם מעט מאוד נכתב על שטיינברג מאז מותו, כלומר מאז שנזכרו בו בחייו, מפקידה לפי קידה, בעיקר בימי יובל ומאז שהוספר כהלכה, כנהוג — יש בכך כדי ללמדנו על חללמניו של האלמוות בספרות העברית בדורנו. ויש לה ק שר לעניין שלפנינו — עניין הגילויים, שהיו ושלא היו. על כל פנים, הכל גילו את שטיינברג

בשעתו, בחייו — ולאחר מותו נשתכח כמעט לגמרי (המונוגרפיה של ישראל כהן יצאה לאור רק ב'1972, כלומר, כעשר שנים לאחר שפירסמי תי את מסתי על שטיינברג הנזכרת ברשימתו של גרודזנסקי — נתן זך). ומורו ביותר הוא ששכחו הו דווקא מגילוי הותיקים, פעיליה של הספרות העברית, הלווחים להמשיכות, לסופרי-המופת, העומדים בפרץ להגנתה של ספרותנו מפני הניי תוק, הניהיליזם, החדשנות והחיקוינו לפני הניי אני מקווה כי נתן זך לא יגנני על אינדיס" קרטיית, אם אספר מעשה ששמעתי מפיו. לפני כמה שנים הזמינו שלה מטעם אגודת הסופרים להרצות בפורום שלה בתל-אביב. הציע זך — הוא גילה את יעקב שטיינברג כמה שנים לפני שכתב את הקדמתו למיחחר שהוציא עכשיו — להרצות על יעקב שטיינברג. שם בו המומין עיי ניים נדהמות. יעקב שטיינברג? הוא חשב — הזקן כבר עטר את פניו של זך, פני קלסקין "מר דניסטי" לעתיד — שיציע משהו אחר — "ביטניקים", למשל. אכן, זה שנים משוכנע אני שכל סופר עברי המסתלבד לעולם-האמת חייב לדעת מה הוא עושה ביצואו מעולם השקר ואי גורת הסופרים. מן הרגע שיצא, אין הללו אחרים

יעקב שטיינברג

לאלמוות שלו. פקעו חייו — פקעו זכויותיו, וחסל.

אך לא זה עיקר עניינו. השאלה היא, מה גילו מגילוי הקלאסיים של יעקב שטיינברג עוד בחייו? תו כארצות החיים: מה היו בעיניהם מדרגתו וטיבו כמשורר עברי. נתן זך — ובראי שאפשר שט" עות עימו — רואה בו את אחד מגדולי יוצריה של השירה העברית החדשה. האם ראו אותו כך מגילוי הותיקים? אין צורך לברוק מראש כל מה שאמר, כדי לבקש תשובה מהימנה לשאלה זו. דומה שיש מיבחן מועיל ביותר לכך — הקורא. יש להניח, כי קוראיו הקבועים של מרור זה עניין להם כי סיפרות עברית; דומני שאין קוראים עבריים נאי מנים מהם. יכול, אפוא, כל מי שקורא דברי אלה לשאול את עצמו: עוקב אני אחרי מה שנעשה בספרותנו. קורא אני את מבקרינו, אמון אני על הערכות מקובלות בקירבנו — האם מתוך זה מצטיירת בעיני דמותו של יעקב שטיינברג מ" שורר בעל מדרגה גבוהה, כאחד המשוררים העב" ריים החיים עדיין בקירבנו? ואם הקורא הנשאל שאלה זו חונך כביספ-בישראל, יכול הוא גם לשאול את עצמו: האם מורי הנחילו לי דמות זו של המשורר יעקב שטיינברג? על שאלה זו ודאי שתבוא תשובה ברורה: לא. מעולם לא. וטעם פ" שטו ביותר לכך: יעקב שטיינברג נעדר לגמרי מתוכנית-הלימודים של בתי-הספר היסודי והתי" כון בישראל. מותר, אפוא, לקבל עובדה זו כאי שורר שמי למעמדו של יעקב שטיינברג כסיפרד תנו — ובמיוחד לאחר שידוע, שאין בכל העולם סיפרות (צ"ל: חברה) "ג"ו" שכה חזקה בה ה זיקה בין סיפרות לחינוך: אין סיפרות אלא סיפ" רות "מחנכת", וכמעט שאפשר לומר, כל סופר "מחנך" וכל מחנך — "סופר".

אם תטרדה ותיענין כמה שגולה ביעקב שטייני ברג בחייו, תעמוד על דבר תמוה ביותר. מי שק" רא ממש את שירי שטיינברג ישים ליבו למיפנה חריף שהתרחש ביצירתו בשנות השלושים בחייו, כ'10-15 שנה לאחר פירסום שירו הראשון, וכי מובלט בצרור שירים שפירסם בראשית שנות ה עשרים — ה.סונטות מבית-הקפה". שטיינברג זה היה משורר שונה מאוד מזה שלפני-כך... דומה, כי ברור לנו מה רב השינוי שהתחולל ודאי לא בראיית-הדברים (מבקרינו מגילוי מראי שיתו שמעו את מה שציניו כצלילי-קוהלת בשיי ריו), אלא בעיצובה, במלים שבחר בהן. בצירופי הן, במירקם השיר, במיקצביו. במיפנה ברור לכל עין קוראה ולכל אוזן שומעת. אך כמעט שלא נמצא הד למיפנה זה בכל מה שנאמר עליו בחייו ולאחריהם. לכל היותר, העירו פה ושם, כי שירה

זו של יעקב שטיינברג המאוחר, "שכלתנית" היא, ומובן מאליו שלא לשיבחו הוגדרה כך... מהו ההסבר להסתתרת-דעת זו? ודאי שלא רק ירו של הורון או חוסר-כשרה-המשיגי בכך. גם כסיפי רות, כמו בתחומים אחרים של פועל האדם, רב כוחה של הקונוואנציה. גם כסיפרות מבקש הדור (או התקופה) — ומוצא בה — את מה שהוא ודרש ממנה. ויש שהורו שלא-חרי"ך, או התקופה הבאה בעקבותיו, תמהים מה מצאו קורמיהם... יש ודור רואה במשורר שליח-ציבור, ויש שהוא מבי קש בו את הבארד המלווה את המחנה עם ניבלו בירו, ויש — את הקוסטיקאי האסתטי. ודאי, שאין מן הצורך להוסיף, כי יש משוררים שליחי- ציבור נפלאים, בארדים רבי-רצונם ואי קוסמטי- קאים מחוננים — וגם היפוכם, כמוכן). אם רצונך לדעת מדוע תופס יעקב שטיינברג את המקום שהוא תופס בהיורארכיה של השירה העברית, אולי טוב בעשרה את החרה קצת כמה שהיה מקובל בה בתקופה זו או זו לגבי הפונקציה של המשורר בתרבות הלאומית. ואם רצונך לדעת מה מצא בו נתן זך — קרא את הקדמתו, קרא גם מה שכתב על משוררים אחרים ועל שירה ויכלל, עב רית ולועזית. בזה ודאי שתמצא קונצפציה אחרת מן הקדמות לה של שירה לטיבית. גם הוא אינו פוסק אחרון. יש מקום להתווכח עימו; אולם ודאי שהוא גילה כשטיינברג מה שהוסח מרעתם של אחרים...

גם יחיאל מר בא בטרוניה על נתן זך בעניין יעקב שטיינברג, אולם הוא מוסיף עליו גם את ברנה. וזה עיקר טענתו:

קשה לתאר ניגוד גדול יותר מזה שבין תפיסתו של ברנר, שמופנית כולה פנימה (אם לצד היהודי-האנושי, ואם לצד הארצי-ישר" (אל) לבין תפיסת עולמו של נתן זך, כמי שאז מצטיירת הן בעשייתו הסיפרותית כעורך, ר הן כמשורר וכמבקר. תפיסת עולם זו ש. זך הוא מפתח חשיבותו כמשורר אחד מראשי דבריה, פונה כולה כלפי חוץ, ושורשיה יונקים במיטבה, מן האנושי הכללי, העולמי. ואין בינה לבין עולמו של ברנר כמעט ולא כלום. לכן מובן ומכוון כל כך ניסיונו של נ"ז לגשת אל ברנר גישה סיפרותית בלבד, ולהתעלם התעלמות שברחוק מברנר האחר, העיקרי...

קראתי — ונזכרתי. לפני כמה שנים שידר נתן זך ב"קול ישראל" הרצאה על ברנר. האזנתי, ועי ליי להורות, נירגש מאוד הייתי. אם איני טועה, יש לי, מאז ימי ילרותי, זיקה קומפולסיבית כמי עט, לצד היהודי, הארצי-ישראלי, בברנר. על-כך התרגשתי כאשר סופר צעיר מאור, שגדל כבר במדינתנו היהודית, ועל-כך, כנראה, זיקתו לצד היהודי והארצי-ישראלי כברנר אינה, כמדומה, מרי בה ביותר, ועל-כך-פנים, אינה מפורשת ביותר, ממש קרא את ברנר ומצא בו מה שמצא. באותה שעה ישבה בכתי ידיתי, חניכיתה של ננועתי-נר ער חלוצית וחברת קיבוץ לשעבר, ועל-כך ברנר מצירו היהודי, האנושי והארצי-ישראלי ודאי ודאי שאינו זו לה, והיא גם קוראה טובה... ואף-על-פי כן הדתיים אותה הדברים על ברנר הסופר. סופר — קוראים אותו? ואיש צעיר? והיא חשבה, כי ברנר הוא מקור לסיסמאות המוגפות מעל כמות של ועידות.

בינינו לבין עצמנו: אם נכון הרבר — יחיאל מר היקר — שנתן זך ר, או אינו קרוב כמונו לצד היהודי והארצי-ישראלי שבברנר, מצער אותי הדבר. אולם זך קרא את ברנר — עכשיו, מרצונו הטוב, לא מתוך חובה (לצד הארצי-ישראלי, האנו שיהיהודי, וכו'), כסופר, רק כסופר, ומצא בו סר פ, שראוי לקרוא בו, ראוי ורקי, שוב ושוב, היום, כל-יך הרבה שנים לאחר חייו ומותו, לאחר שהקי רובים לו ברוח זוכרים רק את אמרתיו היאות להידור כנסים ועצרות. האין זה מורו במקצת? האין זה מופלא? אני מסתפק במועט, כלומר בהקשר זה בספרותו; כן, לפע-עתה אני מסתפק בכך. דבר, מוסף לספרות ואמנות, 11.63:

והם עוד מעזים...

והם עוד מעזים לטעון שהם 'גילו' את שטיינברג או עשו משהו בשבילו. הרי עשו הכל כדי להש- כיחו. התעלמו ממנו, אפילו ידידיו הקרובים. האם אתה יודע שהת- נגדו לתת לו את פרס ביאליק ושי הוא לא הסכים להשתתף בחגיגת היובל שהם ערכו לו ב'1938' (צ"ל 1937 - ג"ו)... קטע ממיכתבה של לניה שטיינברג. אלמנת המשורר. לנתן זך.